

เอกลักษณ์ทางกายภาพของตลาดชุมชนริมน้ำบริเวณริมแม่น้ำท่าจีน

กรณีศึกษา จังหวัดสุพรรณบุรีและนครปฐม

Physical Identity of Waterfront Community Markets along Tha Chin River:

A Case Study of Suphan Buri and Nakhon Pathom Provinces

กฤตพร หัวเจริญ¹

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาสภาพทั่วไปของตลาดชุมชนริมน้ำบริเวณริมแม่น้ำท่าจีนในจังหวัดสุพรรณบุรีและนครปฐม รูปแบบการวางตัวของกลุ่มอาคารและลักษณะสถาปัตยกรรมของอาคารตลาดชุมชนริมน้ำบริเวณริมแม่น้ำท่าจีนในจังหวัดสุพรรณบุรีและนครปฐม นำมาสู่บทสรุปเอกลักษณ์ทางกายภาพของตลาดชุมชนริมน้ำบริเวณริมแม่น้ำท่าจีนในจังหวัดสุพรรณบุรีและนครปฐม โดยใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพเพื่ออธิบายลักษณะทางกายภาพของตลาดชุมชนริมน้ำในจังหวัดสุพรรณบุรีและนครปฐม จากการทบทวนวรรณกรรม การลงสำรวจพื้นที่ภาคสนาม ตลอดจนการสัมภาษณ์ในลักษณะของคำถามปลายเปิด ผลการวิจัยพบว่า ตลาดชุมชนริมน้ำบริเวณริมแม่น้ำท่าจีนในจังหวัดสุพรรณบุรีและนครปฐม ทั้งหมด 24 แห่ง ซึ่งเป็นวิถีของคนในชุมชนตั้งแต่อดีตที่มีการแลกเปลี่ยนผลผลิตทางการเกษตรเพื่อการยังชีพ แต่ละท้องถิ่นมีความแตกต่างกันทั้งประวัติศาสตร์ความเป็นมา ทำเลที่ตั้ง ลักษณะทางเศรษฐกิจ กิจกรรม สังคม วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม และประเพณี อันสะท้อนรูปแบบการวางตัวและลักษณะทางสถาปัตยกรรมของอาคารตลาดชุมชนริมน้ำตามบริบท โดยรูปแบบการวางตัวของกลุ่มอาคารตลาดชุมชนริมน้ำในจังหวัดสุพรรณบุรีมีรูปแบบการตั้งถิ่นฐานแบบกลุ่ม ที่เกาะตัวตามพื้นที่เกษตรกรรม แหล่งน้ำ และเส้นทางคมนาคม มีรูปแบบการวางตัวของกลุ่มอาคารตั้งฉากกับแม่น้ำ และมีลักษณะของแผนผังในภาพรวมแบบเกาะตัวตามยาว ที่มีเส้นทางสัญจรเป็นตัวกำหนดลักษณะการวางตัวของเรือนค้าขายที่มีการเรียงตัวกันอย่างต่อเนื่อง ส่วนตลาดชุมชนริมน้ำในจังหวัดนครปฐม มีรูปแบบการตั้งถิ่นฐานแบบกลุ่ม และมีกลุ่มอาคารตั้งฉากกับแม่น้ำเช่นเดียวกัน แตกต่างกันในลักษณะของแผนผังตลาดชุมชนริมน้ำที่มีทั้งแบบเกาะตัวตามยาวและเกาะกันเป็นกลุ่มปรากฏอยู่ในพื้นที่จำนวนตลาดเท่ากัน ทั้งนี้ลักษณะทางสถาปัตยกรรมของอาคารตลาดชุมชนริมน้ำส่วนใหญ่เป็นอาคารเรือนแถวไม้ ซึ่งลักษณะทางกายภาพที่โดดเด่นดังกล่าวจึงถือเป็นเอกลักษณ์ทางกายภาพของตลาดชุมชนริมน้ำบริเวณริมแม่น้ำท่าจีนในจังหวัดสุพรรณบุรีและนครปฐม

คำสำคัญ: เอกลักษณ์ทางกายภาพ ตลาดชุมชนริมน้ำ แม่น้ำท่าจีน

Abstracts

This research aims to study the physical characteristic of the Waterfront Community Markets along Tha Chin River in Suphan Buri and Nakhon Pathom Provinces. It includes building pattern and architectural characteristic of the markets and leads to a conclusion of the waterfront community market's physical identity. This research employs a qualitative research to explore the physical characteristic of the markets by using literature reviews, survey and open-end interviews. It is found that the total number of the 24 waterfront community markets is based on a traditional lifestyle since agricultural-based community for living. However, there are some slight differentiations among all the markets in terms of community history, location, economic characteristic,

¹ สาขาวิชาการผังเมือง คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์และการผังเมือง มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

social activity, culture, norm, and custom which reflect in the building pattern and the characteristic of the building. For the markets in Suphan Buri, the community is clustering along agricultural area, water source and community route, and the building locates in the upright position against the river and its markets stretch along the river in which the community route leads the location of the commercial building. For the markets in Nakhon Pathom, it is a cluster community and the building also locates in the upright position against the river. However, its markets equally stretch and surround the river. For both provinces, the building characteristic is rather distinct with wooden row houses which are considered as a traditional style of the Tha Chin River.

Keywords: Physical Identity, Waterfront Community Market, Tha Chin River

1. บทนำ

เรื่องราวของลักษณะทางสถาปัตยกรรมของอาคาร และรูปแบบการวางตัวของกลุ่มอาคารตลาดชุมชนริมน้ำบริเวณริมแม่น้ำท่าจีนในจังหวัดสุพรรณบุรี และนครปฐม เป็นเรื่องราวที่น่าสนใจท่ามกลางกระแสการเปลี่ยนแปลงทางสังคมเมืองที่ส่งผลต่อลักษณะทางสถาปัตยกรรมของอาคารและรูปแบบการวางตัวของกลุ่มอาคารตลาดชุมชนริมน้ำอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ตลอดจนตลาดชุมชนริมน้ำบริเวณริมแม่น้ำท่าจีนในจังหวัดสุพรรณบุรีและนครปฐมยังคงปรากฏให้เห็นอยู่เป็นจำนวนมากในปัจจุบัน ตลาดชุมชนริมน้ำได้สะท้อนถึงลักษณะทางสถาปัตยกรรมของอาคารพื้นที่ทางภาคกลางที่มีความหลากหลายผสมผสานของกลุ่มชน ด้วยการตอบสนองต่อความต้องการในการดำรงชีวิตของผู้คนในแต่ละท้องถิ่นที่สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมและลักษณะทางสถาปัตยกรรมถือเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่บรรพบุรุษได้สั่งสมความรู้ ภูมิปัญญาท้องถิ่น คติความเชื่อ วิถีชีวิต มีการพัฒนาเป็นขั้นบันไดจากสภาพแวดล้อมของเศรษฐกิจ สังคม สภาพดินฟ้าอากาศ วัฒนธรรม รวมทั้งความคิดสร้างสรรค์ของช่างฝีมือที่แฝงด้วยองค์ความรู้ที่หลากหลาย (ประทีป มาลากุล, 2530) ได้ศึกษาพัฒนาสืบทอดกันมาจากรุ่นสู่รุ่นจนกลายเป็นมรดกตกทอดมาจนถึงปัจจุบัน โดยรายละเอียดของรูปแบบทางสถาปัตยกรรมเกิดขึ้นจากการผสมผสานของสถาปัตยกรรมและความเป็นชุมชน ทั้งรูปแบบ โครงสร้าง และองค์ประกอบที่น่าสนใจ จึงกลายเป็นตัวเชื่อมโยงองค์ความรู้ของผู้คนในอดีตสู่ปัจจุบัน ส่วนหนึ่งที่ทำให้ตลาดชุมชนริมน้ำเหล่านี้มีความน่าสนใจ คือ “ความงามของลักษณะทางสถาปัตยกรรมของอาคารเรือนแถวไม้” ตามหลักเกณฑ์การพิจารณาอาคารสถาปัตยกรรมเพื่อการอนุรักษ์ (Catanese and Snyder, 1988) อันแสดงถึงคุณค่า และความโดดเด่น ท่ามกลางชุมชนที่มีวัฒนธรรมจนกลายเป็นเอกลักษณ์ทางกายภาพที่ก่อให้เกิดการพัฒนาเป็นแหล่งเรียนรู้สำคัญทางประวัติศาสตร์ในที่สุด และรูปแบบการวางตัวของกลุ่มอาคารที่เกิดขึ้นจากการจัดรูปแบบทางพื้นที่โดยมนุษย์เพื่อความอยู่รอดและการยกระดับความเป็นอยู่ให้ดีขึ้นตามลำดับ ตามสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ คน สังคม โครงสร้างทางกายภาพ และระบบโครงข่าย ที่มีทั้งความเหมือนและความแตกต่างกันตามลักษณะของแผนผัง ดังนั้น ลักษณะทางกายภาพที่มนุษย์สร้างขึ้นล้วนเป็นสิ่งสะท้อนให้เห็นถึงเงื่อนไขและรูปแบบการดำรงชีวิตและการจัดระเบียบทางสังคมของแต่ละภูมิภาคที่แตกต่างกันออกไป ตลอดจนสะท้อนให้เห็นถึงเอกลักษณ์ทางกายภาพของตลาดชุมชนริมน้ำบริเวณริมแม่น้ำท่าจีนในจังหวัดสุพรรณบุรี และนครปฐม

ด้วยเหตุนี้ ทางผู้วิจัยจึงเลือกศึกษาเอกลักษณ์ทางกายภาพของตลาดชุมชนริมน้ำบริเวณริมแม่น้ำท่าจีน กรณีศึกษา จังหวัดสุพรรณบุรี และนครปฐม ที่สัมพันธ์กับวิถีชีวิตและสังคม เพื่อต่อยอดจากงานวิจัย เรื่อง “การเปลี่ยนแปลงเพื่อการคงอยู่ของตลาดชุมชนริมน้ำบริเวณริมแม่น้ำท่าจีน กรณีศึกษา จังหวัดสุพรรณบุรี นครปฐม และสมุทรสาคร” (กฤตพร หัวเจริญ, 2558) โดยการศึกษาผ่านประวัติศาสตร์การตั้งถิ่นฐาน รูปแบบการวางตัวของกลุ่มอาคาร และลักษณะทางกายภาพของตลาดชุมชนริมน้ำเชิงลักษณะทางสถาปัตยกรรมของอาคารเป็นหลักสำคัญ ประกอบกับการทบทวนแนวคิดเกี่ยวกับตลาดชุมชนริมน้ำที่สะท้อนวิถีของคนในชุมชนตั้งแต่อดีตที่มีการแลกเปลี่ยนผลผลิตทางการเกษตรเพื่อการยังชีพ (อรศิริ ปาณินท์, 2544) ซึ่งแต่ละท้องถิ่นมีความแตกต่างกันทั้งประวัติศาสตร์ความเป็นมา ท่าเลที่ตั้ง ลักษณะทางเศรษฐกิจ กิจกรรม สังคม วัฒนธรรม

ชนบทธรรมนิยม และประเพณี นำไปสู่ลักษณะทางสถาปัตยกรรมของอาคารและรูปแบบการวางตัวของกลุ่มอาคารตลาดชุมชนริมน้ำที่แตกต่างกัน แนวคิดเกี่ยวกับการอนุรักษ์ของตลาดชุมชนริมน้ำ คุณค่าและเอกลักษณ์ของตลาดชุมชนริมน้ำ ตลอดจนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อสรุปเอกลักษณ์ทางกายภาพของตลาดชุมชนริมน้ำบริเวณริมแม่น้ำท่าจีนในจังหวัดสุพรรณบุรี และนครปฐม ตลอดจนการนำองค์ความรู้ทางด้านเอกลักษณ์ทางกายภาพของตลาดชุมชนริมน้ำบริเวณริมแม่น้ำท่าจีน มาต่อยอดเพื่อประโยชน์ในการอนุรักษ์ การฟื้นฟูตลาดชุมชนริมน้ำในรูปแบบต่างๆ ได้อย่างเหมาะสมกับพื้นที่อื่นๆ ต่อไป ซึ่งสอดคล้องกับยุทธศาสตร์หรือประเด็นในการวิจัยหลักของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ที่ส่งเสริมแนวทางการพัฒนาชุมชนเพื่อให้หน่วยงานของรัฐ เอกชน และคนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนา

รูปที่ 1 ตลาดชุมชนริมน้ำบริเวณริมแม่น้ำท่าจีนในจังหวัดสุพรรณบุรีและนครปฐม
ที่มา: ผู้วิจัย (2559)

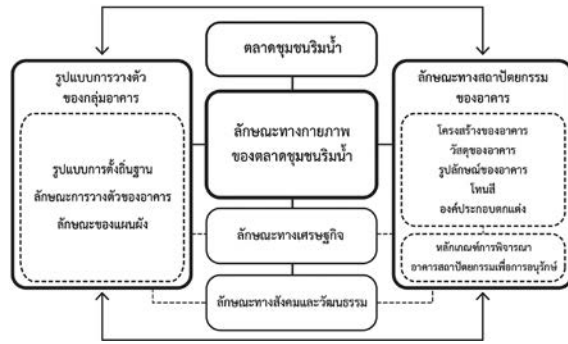
2. วิธีการวิจัย เครื่องมือวิจัย และระเบียบวิธีการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ เพื่ออธิบายรูปแบบการวางตัวอาคารของตลาดชุมชนริมน้ำ และลักษณะทางสถาปัตยกรรมของอาคารตลาดชุมชนริมน้ำบริเวณริมแม่น้ำท่าจีนในจังหวัดสุพรรณบุรีและนครปฐม ทั้งนี้ การวิจัยนี้มุ่งเน้นรายละเอียดของแผนผังแสดงรูปแบบการวางตัวของกลุ่มอาคารและลักษณะทางสถาปัตยกรรมของอาคารตลาดชุมชนริมน้ำบริเวณริมแม่น้ำท่าจีนในจังหวัดสุพรรณบุรีและนครปฐม โดยเริ่มต้นจากการสำรวจตลาดชุมชนริมน้ำบริเวณริมแม่น้ำท่าจีนในจังหวัดสุพรรณบุรีและนครปฐม ทั้งหมด 24 ตลาด (กฤตพร หัวเจริญ, 2558) ทั้งจากเอกสารและสภาพพื้นที่จริงจากการลงสำรวจพื้นที่ภาคสนาม ประกอบการเก็บข้อมูลแบบสัมภาษณ์จากผู้อยู่อาศัยและผู้ประกอบการ เพื่อสืบถึงประวัติความเป็นมาของการตั้งถิ่นฐาน ลักษณะทางสถาปัตยกรรมของอาคาร และเหตุผลในการปรับเปลี่ยนอาคาร เพื่อนำมาประกอบการวิเคราะห์เอกลักษณ์ทางกายภาพของตลาดชุมชนริมน้ำบริเวณริมแม่น้ำท่าจีนในจังหวัดสุพรรณบุรีและนครปฐม ซึ่งผู้วิจัยได้แบ่งการศึกษาข้อมูลออกเป็น 2 ระดับ คือ 1) การศึกษาระดับพื้นที่บริเวณริมแม่น้ำท่าจีนในจังหวัดสุพรรณบุรีและนครปฐม เป็นการศึกษาประวัติศาสตร์ความเป็นมาของตลาดชุมชนริมน้ำและสภาพทั่วไปของพื้นที่บริเวณริมแม่น้ำท่าจีน และ 2) การศึกษาระดับพื้นที่ตลาดชุมชนริมน้ำ เป็นการศึกษาแบบการวางตัวของกลุ่มอาคารและลักษณะทางสถาปัตยกรรมของอาคารตลาดชุมชนริมน้ำ เพื่อวิเคราะห์เอกลักษณ์ทางกายภาพของตลาดชุมชนริมน้ำบริเวณริมแม่น้ำท่าจีน

ประชากรและกลุ่มตัวอย่างสำหรับการศึกษาวิจัยที่มีลักษณะของการวิจัยเชิงคุณภาพมาใช้ประกอบในการวิจัย โดยกลุ่มประชากรที่จะทำการสัมภาษณ์ โดยทั่วไป และบุคคลสำคัญของตลาดชุมชนริมน้ำ ทั้งหมด 24 ตลาด จำนวน 72 คน โดยมีเกณฑ์การคัดเลือกอาสาสมัคร ได้แก่ ประชาชนที่อาศัยในตลาดชุมชนริมแม่น้ำท่าจีนในจังหวัดสุพรรณบุรี และนครปฐม

ไม่จำกัดเพศ มีอายุ 40 ปีขึ้นไป และมีคุณลักษณะของบุคคลสำคัญของตลาดควรมีความรู้และความเข้าใจความเป็นชุมชน เพื่อทราบเรื่องประวัติศาสตร์ความเป็นมาของชุมชน รู้จักบุคคลสำคัญของตลาดในอดีตจนถึงปัจจุบัน เนื่องจากเป็นกลุ่มอายุของประชากรมีความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ความเป็นมาของชุมชน องค์ประกอบสำคัญของพื้นที่ เหตุการณ์สำคัญ กิจกรรมทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมที่มีลักษณะเด่นในพื้นที่

จากการทบทวนวรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาเอกลักษณ์ทางกายภาพของตลาดชุมชนริมน้ำ บริเวณริมแม่น้ำท่าจีนในจังหวัดสุพรรณบุรีและนครปฐม ที่ทบทวนแนวความคิดเกี่ยวกับตลาดชุมชนริมน้ำ การอนุรักษ์ของตลาดชุมชนริมน้ำ คุณค่าและเอกลักษณ์ของตลาดชุมชนริมน้ำ ตลอดจนเอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง นำเข้าสู่กรอบแนวคิดของการวิจัยที่ให้ความสำคัญต่อการศึกษาลักษณะทางสถาปัตยกรรมของอาคาร และรูปแบบการวางตัวของกลุ่มอาคารของตลาดชุมชนริมน้ำบริเวณริมแม่น้ำท่าจีน เพื่อนำไปสู่ออกแบบเอกลักษณ์ทางกายภาพของตลาดชุมชนริมน้ำบริเวณริมแม่น้ำท่าจีนในจังหวัดสุพรรณบุรีและนครปฐม ผู้วิจัยได้ทำการประยุกต์ตัวแปรจากการทบทวนวรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องดังกล่าว เพื่อนำมากำหนดกรอบแนวความคิดของการวิจัยที่ว่า การศึกษาเอกลักษณ์ทางกายภาพของตลาดชุมชนริมน้ำบริเวณริมแม่น้ำท่าจีนในจังหวัดสุพรรณบุรีและนครปฐม เป็นการศึกษาและวิเคราะห์ถึงสภาพทางกายภาพที่โดดเด่น ทั้ง “รูปแบบการตั้งถิ่นฐาน” ที่แสดงออกถึงความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสิ่งแวดล้อมในเชิงประสานเกื้อกูลกัน การตั้งถิ่นฐานจึงเป็นระบบที่เกิดขึ้นจากการความสัมพันธ์ของระบบนิเวศอันเป็นปรากฏการณ์ของสิ่งแวดล้อมที่เป็นธรรมชาติกับระบบวัฒนธรรม จากการพิจารณารูปแบบการตั้งถิ่นฐานของมนุษย์ในประเทศไทย (ฉัตรชัย พงศ์ประยูร, 2536) สามารถจำแนกรูปแบบการตั้งถิ่นฐาน ได้ 3 รูปแบบ คือ 1) รูปแบบการตั้งถิ่นฐานแบบรวมศูนย์ (Cluster Settlement) 2) รูปแบบการตั้งถิ่นฐานแบบกระจัดกระจาย (Scattered Settlement) และ 3) รูปแบบการตั้งถิ่นฐานแบบบริบทหรือแนวเส้นตรง (Linear Settlement) ส่วน “รูปแบบการวางตัวของกลุ่มอาคาร” ตามเกณฑ์การพิจารณารูปแบบการวางตัวของกลุ่มอาคาร สามารถจำแนกได้เป็น 3 รูปแบบ (อรศิริ ปาณินท์, 2544) คือ 1) กลุ่มอาคารขนานกับแม่น้ำ 2) กลุ่มอาคารตั้งฉากกับแม่น้ำ และ 3) กลุ่มอาคารเป็นกลุ่ม และ “ลักษณะของแผนผัง” สามารถแบ่งได้เป็น 3 ลักษณะ (อรศิริ ปาณินท์, 2544) คือ 1) เกาะตัวตามยาว จะมีเส้นทางสัญจรเป็นตัวกำหนด ลักษณะการวางตัวของเรือนค้าขายที่เรียงตัวกันต่อเนื่องยาวตามแนวถนนหรือแม่น้ำลำคลอง 2) เกาะกันเป็นกลุ่ม เรือนแถวจะเรียงตัวเกาะกลุ่มหลายแนวมีตรอกและซอยเป็นทางสัญจรเชื่อมกลุ่มเรือนแถวร้านค้า ซึ่งส่วนใหญ่จะวางตัวอยู่โดยรอบตลาด และ 3) แบบผสมและขยายตัว เป็นแบบที่มีลักษณะการเกาะกันเป็นกลุ่มและแบบเกาะตัวตามแนวยาว โดยจะมีพื้นที่ขยับขยายพื้นที่การค้าออกไปตามแนวเส้นทางการสัญจรของแต่ละพื้นที่ ซึ่งมีประเด็นการวิเคราะห์ที่แตกต่างจากรูปแบบการวางตัวของกลุ่มอาคาร เนื่องจากการวิเคราะห์รูปแบบการวางตัวของกลุ่มอาคารเป็นการพิจารณาเฉพาะลักษณะของการวางตัวของกลุ่มอาคารในตลาดชุมชนริมน้ำแต่ละแห่งที่พบเห็นมากที่สุด ส่วนลักษณะของแผนผังเป็นการวิเคราะห์แผนผังในภาพรวมของตลาดชุมชนริมน้ำแต่ละแห่ง โดยการแบ่งพื้นที่สำหรับที่อยู่อาศัยและค้าขายที่แตกต่างกันตามบริบทของพื้นที่ รวมถึง “ลักษณะทางสถาปัตยกรรมของอาคาร” ปรากฏให้เห็นถึงรูปลักษณะภายนอกของตลาดชุมชนริมน้ำอันเกิดจากความสัมพันธ์กับลักษณะทางสังคม วิถีชีวิต และเศรษฐกิจ สะท้อนออกมาในรูปลักษณะของอาคาร ทั้งลักษณะของกลุ่มอาคาร ที่วาง โครงสร้าง หลังคา ประตู หน้าต่าง ระเบียง ฝาผนัง วัสดุ สี และองค์ประกอบตกแต่ง ทั้งนี้การคงไว้ซึ่งวัสดุก่อสร้างที่เหมาะสม วิธีการก่อสร้าง และรูปแบบที่เหมาะสมแบบดั้งเดิม ตลอดจนรายละเอียดทางสถาปัตยกรรม ทั้งการระบายอากาศ ภูมิปัญญาชาวบ้านที่เกี่ยวข้อง และความเชื่อที่ส่งผลสู่สถาปัตยกรรม ด้วยเหตุนี้ ลักษณะทางสถาปัตยกรรมของอาคารจึงถือเป็นองค์ประกอบหลักของสภาพทางกายภาพชุมชนเพื่อการดำรงอยู่ที่มีคุณค่าความงามทางประวัติศาสตร์ที่สามารถอธิบายถึงการเปลี่ยนแปลงของชุมชน และคุณค่าความงามทางด้านศิลปะสถาปัตยกรรม เรียกได้ว่าเป็นอาคารที่ควรค่าแก่การอนุรักษ์เป็นอย่างยิ่ง โดยมีหลักเกณฑ์การพิจารณาอาคารสถาปัตยกรรมเพื่อการอนุรักษ์ (Catanese & Snyder, 1988) คือ สุนทรียภาพ (Aesthetic) ตัวแทนของรูปแบบที่แพร่หลาย (Typical) ลักษณะพิเศษหายาก (Scarcity Role) ความสำคัญทางประวัติศาสตร์ (Historic Role) การส่งเสริมบริเวณข้างเคียง (Enhancement of Adjacent Area) ความเป็นเลิศในทางใดทางหนึ่ง (Superlatives) และความสำคัญทางด้านวัฒนธรรม (Cultural Significance) จากการทบทวนวรรณกรรมและงานวิจัยข้างต้นนำมาสู่การสรุกรอบแนวคิด ดังรูปที่ 2

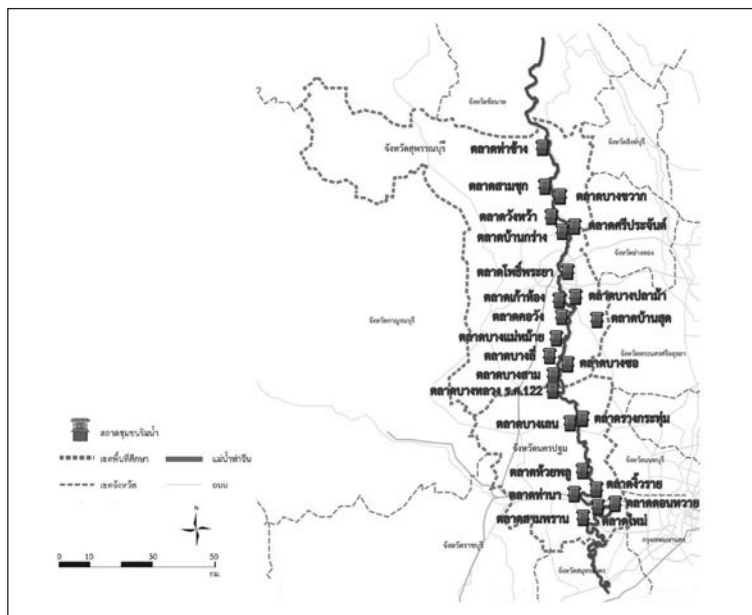

รูปที่ 2 กรอบแนวคิดของการวิจัย (Conceptual Framework)

ที่มา: ผู้วิจัย (2560)

2.1 ผลการวิจัย (Research Results)

ลุ่มน้ำท่าจีนเป็นพื้นที่สำคัญของการตั้งถิ่นฐานและการทำเกษตรกรรมในที่ราบภาคกลาง กำเนิดจากลำน้ำสาขาที่แยกจากแม่น้ำเจ้าพระยาบริเวณปากคลองมะขามเฒ่า อำเภอวัดสิงห์ จังหวัดชัยนาท กับตำบลท่าซุง อำเภอเมือง จังหวัดอุทัยธานี แม่น้ำท่าจีนมีชื่อเรียกหลายชื่อ ซึ่งในงานวิจัยครั้งนี้ได้กำหนดให้เรียกแม่น้ำดังกล่าวว่า “แม่น้ำท่าจีน” ตลอดทั้งสาย แม่น้ำท่าจีนมีคุณลงธรรมชาติกระจายเป็นเครือข่ายเชื่อมโยงยังเป็นเส้นทางคมนาคมที่สำคัญ ทำให้แม่น้ำท่าจีนเป็นแม่น้ำสายสำคัญทางเศรษฐกิจ สามารถติดต่อกับภายนอกและภายในได้ทั้งทางน้ำและทางบก จึงกลายเป็นศูนย์กลางการค้าขายของบ้านเมืองในแถบนี้มาตั้งแต่อดีต และเป็นแหล่งการค้าขายแลกเปลี่ยนสินค้าการเกษตรและสินค้าป่า (เสาวภา พรศิริพงษ์ และคณะ, 2548) บริเวณริมแม่น้ำท่าจีนปรากฏชุมชนเก่าแก่ที่อาศัยแม่น้ำสายนี้เป็นแหล่งที่ตั้งถิ่นฐาน ซึ่งชุมชนดังกล่าวเป็นกลุ่มชาวจีนที่อพยพเข้ามาในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น โดยเข้ามาประกอบอาชีพค้าขายจนเกิดเป็นตลาดชุมชนริมน้ำหลายแห่งจากการสำรวจพื้นที่ภาคสนามพบตลาดชุมชนริมน้ำบริเวณริมแม่น้ำท่าจีนในจังหวัดสุพรรณบุรี และนครปฐม ทั้งหมด 24 ตลาด (รูปที่ 3) ที่ยังคงรักษาสภาพดั้งเดิมและมีลักษณะทางกายภาพที่มีคุณค่าและน่าศึกษา ทั้งลักษณะโครงสร้างและสถาปัตยกรรมของอาคาร ซึ่งเมื่อพบเห็นแล้วทำให้รำลึกถึงตลาดชุมชนริมน้ำที่เคยเฟื่องฟูในอดีตบริเวณริมแม่น้ำท่าจีน

รูปที่ 3 ตำแหน่งตลาดชุมชนริมน้ำบริเวณริมแม่น้ำท่าจีนในจังหวัดสุพรรณบุรีและนครปฐม

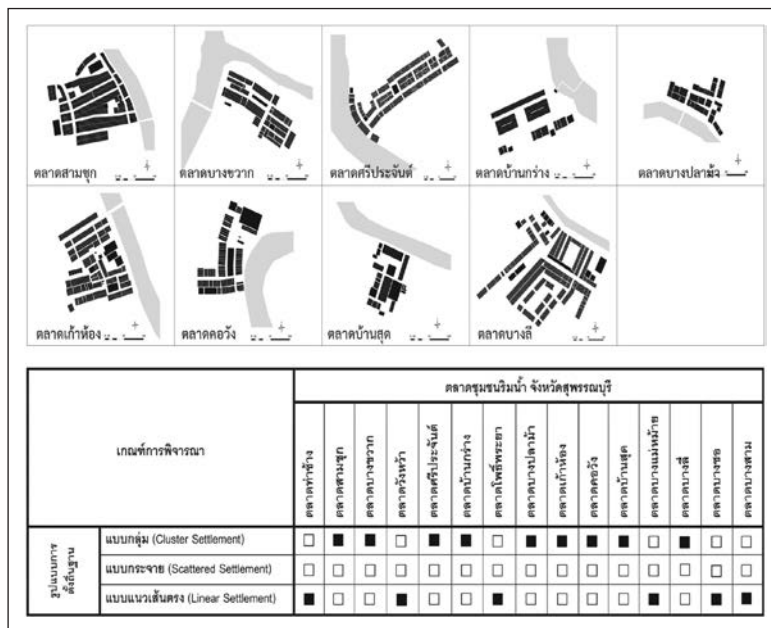
ที่มา: ผู้วิจัย (2560)

ตลาดชุมชนริมน้ำเป็นวิถีของคนในชุมชนตั้งแต่อดีตที่มีการแลกเปลี่ยนผลผลิตทางการเกษตรเพื่อการยังชีพ แต่ละท้องถิ่นมีความแตกต่างกันทั้งประวัติศาสตร์ความเป็นมา ทำเลที่ตั้ง ลักษณะทางเศรษฐกิจ กิจกรรม สังคม วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม และประเพณี อันสะท้อนลักษณะทางสถาปัตยกรรมของอาคารและรูปแบบการวางตัวของกลุ่มอาคารตลาดชุมชนริมน้ำที่แตกต่างกัน ดังนั้น การศึกษาประเด็นลักษณะทางกายภาพของตลาดชุมชนริมน้ำบริเวณริมแม่น้ำท่าจีน ในจังหวัดสุพรรณบุรีและนครปฐม ทั้งหมด 24 ตลาด ตามเกณฑ์การพิจารณาลักษณะทางกายภาพของตลาดชุมชนริมน้ำที่ได้จากการทบทวนวรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ประกอบกับการสำรวจภาคสนามและการวิเคราะห์ สามารถจำแนกประเด็นออกเป็น 4 ประเด็นหลักที่ใช้ในการวิเคราะห์ ดังนี้

3.1 รูปแบบการตั้งถิ่นฐานของตลาดชุมชนริมน้ำ

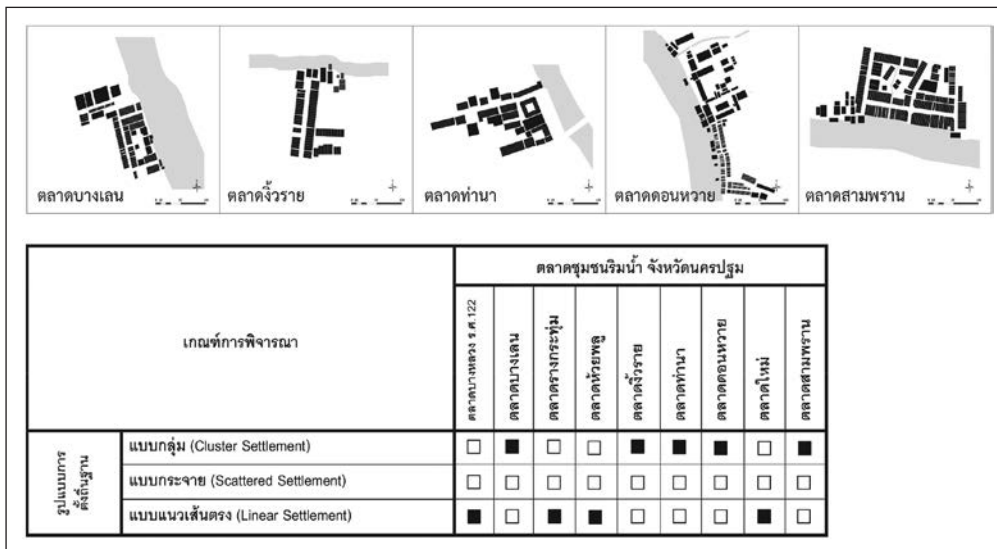
รูปแบบการตั้งถิ่นฐาน (Settlement Models) ของตลาดชุมชนริมน้ำ ถือเป็นการบุกเบิกและการเข้าอยู่อาศัย โดยครอบครองพื้นที่ มีการอาศัยอยู่ร่วมกัน กิจกรรมร่วมกันในบริเวณใดบริเวณหนึ่งจนกลายเป็นชุมชน รูปแบบและขนาดของแหล่งตั้งถิ่นฐานมีความซับซ้อนแตกต่างกัน โดยถือเป็นรูปแบบของพื้นที่ที่มนุษย์จัดสรรขึ้นเพื่อให้ตอบสนองต่อความต้องการและความอยู่รอด มีการพัฒนาเพื่อยกระดับความเป็นอยู่ให้ดีขึ้นเป็นลำดับ อันสะท้อนการรวมตัวของมนุษย์กับปัจจัยของสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติและสิ่งที่มนุษย์ได้สร้างขึ้นมา ซึ่งสามารถจำแนกออกเป็น 3 รูปแบบ คือ 1) รูปแบบการตั้งถิ่นฐานแบบกลุ่ม (Cluster Settlement) 2) รูปแบบการตั้งถิ่นฐานแบบกระจาย (Scattered Settlement) และ 3) รูปแบบการตั้งถิ่นฐานแบบแนวเส้นตรง (Linear Settlement)

จากการสำรวจภาคสนามและวิเคราะห์เกี่ยวกับรูปแบบการตั้งถิ่นฐานของตลาดชุมชนริมน้ำบริเวณริมแม่น้ำท่าจีน ในจังหวัดสุพรรณบุรีและนครปฐมพบว่า รูปแบบการตั้งถิ่นฐานของตลาดชุมชนริมน้ำบริเวณริมแม่น้ำท่าจีนในจังหวัดสุพรรณบุรี (รูปที่ 4) ทั้งหมด 15 ตลาด ปรากฏรูปแบบการตั้งถิ่นฐานแบบกลุ่ม (Cluster Settlement) จำนวน 9 ตลาด ได้แก่ ตลาดสามชุก ตลาดบางซวก ตลาดศรีประจันต์ ตลาดบ้านกร่าง ตลาดบางปลาหมอ ตลาดแก้อ่อง ตลาดคอวัง ตลาดบ้านสุต และตลาดบางลี่ รองลงมา คือ รูปแบบการตั้งถิ่นฐานแบบแนวเส้นตรง (Linear Settlement) จำนวน 6 ตลาด ของตลาดชุมชนริมน้ำในจังหวัดสุพรรณบุรี ได้แก่ ตลาดท่าช้าง ตลาดวังหว้า ตลาดโพธิ์พระยา ตลาดบางแม่หม้าย ตลาดบางซอ และตลาดบางเลน

รูปที่ 4 รูปแบบการตั้งถิ่นฐานของตลาดชุมชนริมน้ำบริเวณริมแม่น้ำท่าจีนในจังหวัดสุพรรณบุรี ที่มา: ผู้วิจัย (2560)

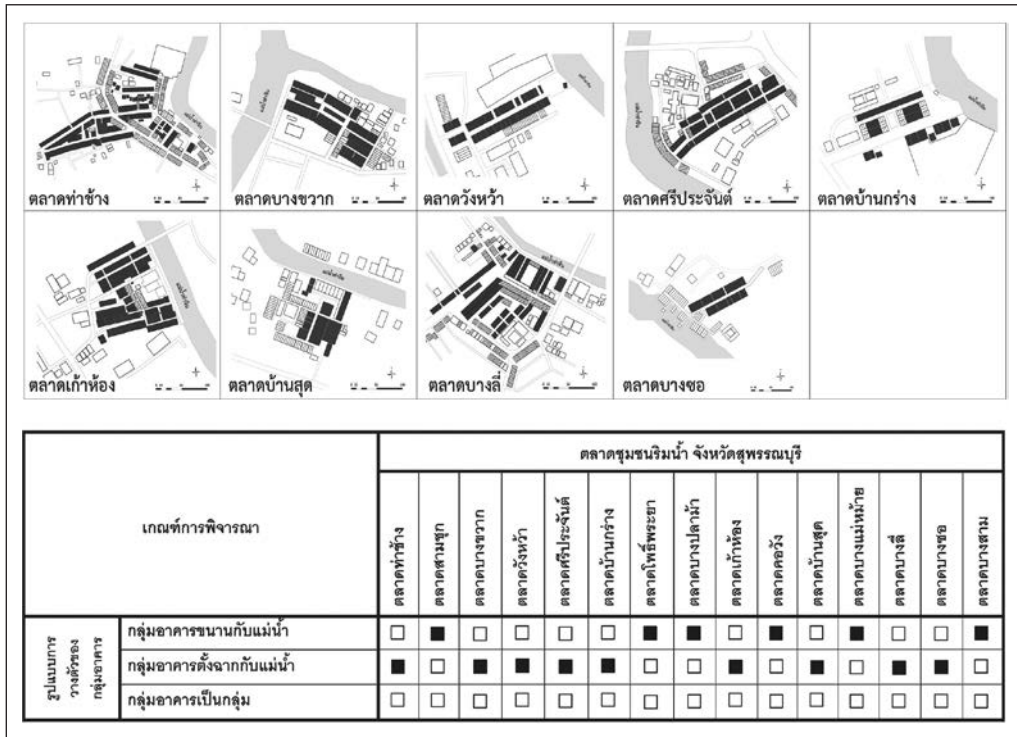
ส่วนรูปแบบการตั้งถิ่นฐานของตลาดชุมชนริมน้ำบริเวณริมแม่น้ำท่าจีนในจังหวัดนครปฐม (รูปที่ 5) จำนวน 9 ตลาด ปรากฏรูปแบบการตั้งถิ่นฐานแบบกลุ่ม (Cluster Settlement) จำนวน 5 ตลาด ของตลาดชุมชนริมน้ำในจังหวัดสุพรรณบุรี ได้แก่ ตลาดบางเลน ตลาดจี่วราย ตลาดท่านา ตลาดดอนหวาย และตลาดสามพราน รองลงมา คือ รูปแบบการตั้งถิ่นฐานแบบแนวเส้นตรง (Linear Settlement) จำนวน 4 ตลาด ได้แก่ ตลาดบางหลวง ร.ศ. 122 ตลาดรางกระทุ่ม ตลาดห้วยพลู และตลาดใหม่ ซึ่งตลาดชุมชนริมน้ำบริเวณริมแม่น้ำท่าจีนในจังหวัดสุพรรณบุรี และนครปฐม ไม่ปรากฏรูปแบบการตั้งถิ่นฐานแบบกระจาย (Scattered Settlement) จากข้อมูลด้านรูปแบบการตั้งถิ่นฐานของตลาดชุมชนริมน้ำบริเวณริมแม่น้ำท่าจีนในจังหวัดสุพรรณบุรี และนครปฐมในข้างต้น สอดคล้องกับแนวความคิดเกี่ยวกับรูปแบบการตั้งถิ่นฐานแบบดั้งเดิมในประเทศไทย ที่ปรากฏรูปแบบการตั้งถิ่นฐานของตลาดชุมชนน้ำแบบกลุ่ม (Cluster Settlement) มีจำนวนมากที่สุด ที่มีลักษณะของการเกาะกลุ่มบริเวณพื้นที่เกษตรกรรม แหล่งน้ำ แหล่งแร่ แหล่งเพาะปลูกที่อุดมสมบูรณ์ หรือเส้นทางคมนาคม จากความสะดวกตามธรรมชาติ ซึ่งศูนย์กลางการตั้งถิ่นฐานรูปแบบนี้มักมีศาสนสถาน ตลาด แหล่งน้ำ โรงเรียน บ้านผู้นำ และจุดเชื่อมโยงการคมนาคมเป็นศูนย์กลาง มีการตั้งถิ่นฐานหนาแน่นขึ้นจนพัฒนาเป็นกิจกรรมที่มีความหลากหลาย มีการขยายตัวเป็นกลุ่มออกจากศูนย์กลางอย่างชัดเจน

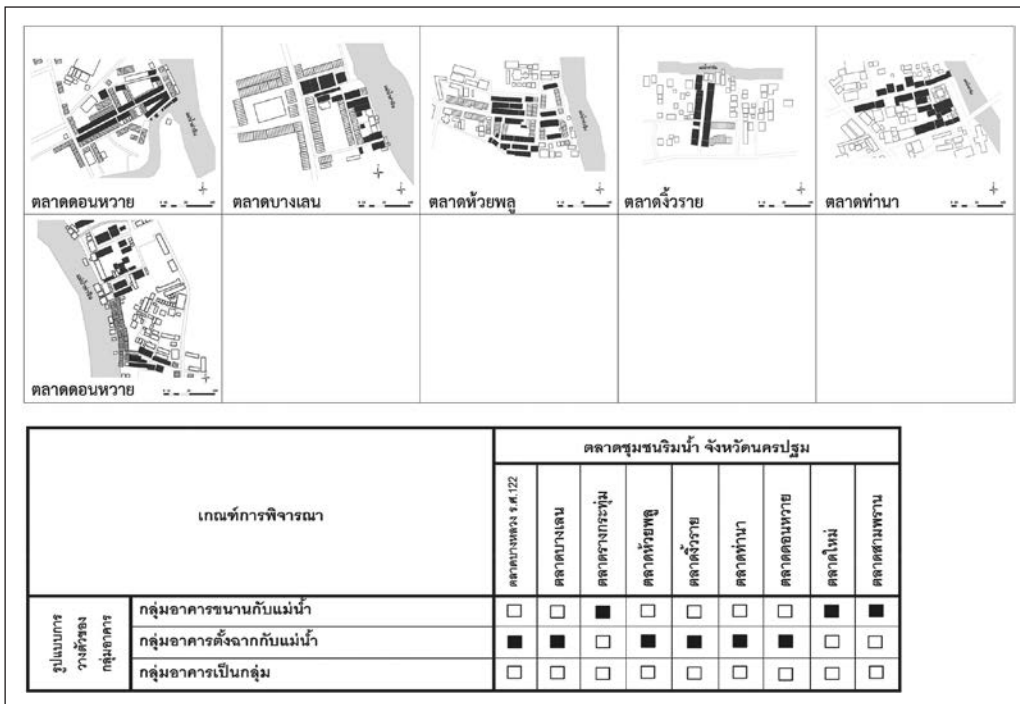
รูปที่ 5 รูปแบบการตั้งถิ่นฐานของตลาดชุมชนริมน้ำบริเวณริมแม่น้ำท่าจีนในจังหวัดนครปฐม
ที่มา: ผู้วิจัย (2560)

3.2 รูปแบบการวางตัวของกลุ่มอาคารตลาดชุมชนริมน้ำ

การพิจารณาการวางตัวของกลุ่มอาคารตลาดชุมชนน้ำกับแม่น้ำท่าจีนและลำคลองสายหลัก จำแนกได้เป็น 3 รูปแบบ คือ 1) กลุ่มอาคารขนานกับแม่น้ำ 2) กลุ่มอาคารตั้งฉากกับแม่น้ำ และ 3) กลุ่มอาคารเป็นกลุ่ม จากการสำรวจภาคสนามและวิเคราะห์เกี่ยวกับรูปแบบการวางตัวของกลุ่มอาคารตลาดชุมชนริมน้ำบริเวณริมแม่น้ำท่าจีนในจังหวัดสุพรรณบุรี และนครปฐมพบว่า รูปแบบการวางตัวของกลุ่มอาคารตลาดชุมชนริมน้ำในจังหวัดสุพรรณบุรี ทั้งหมด 15 ตลาด (รูปที่ 6) มีรูปแบบการวางตัวของกลุ่มอาคารตั้งฉากกับแม่น้ำมากที่สุด ซึ่งปรากฏจำนวน 9 ตลาด ได้แก่ ตลาดท่าช้าง ตลาดบางขวาง ตลาดวังห้ว ตลาดศรีประจันต์ ตลาดบ้านกว้าง ตลาดเก้าห้อง ตลาดบ้านสุด ตลาดบางลี่ และตลาดบางซอ รองลงมา คือ รูปแบบการวางตัวของกลุ่มอาคารขนานกับแม่น้ำ มีจำนวน 6 ตลาด ได้แก่ ตลาดสามชุก ตลาดโพธิ์พระยา ตลาดบางปลาหมอ ตลาดบางแม่หม้าย และตลาดบางสาม

รูปที่ 6 รูปแบบการวางตัวของกลุ่มอาคารตลาดชุมชนริมแม่น้ำบริเวณริมแม่น้ำท่าจีนในจังหวัดสุพรรณบุรี
ที่มา: ผู้วิจัย (2560)

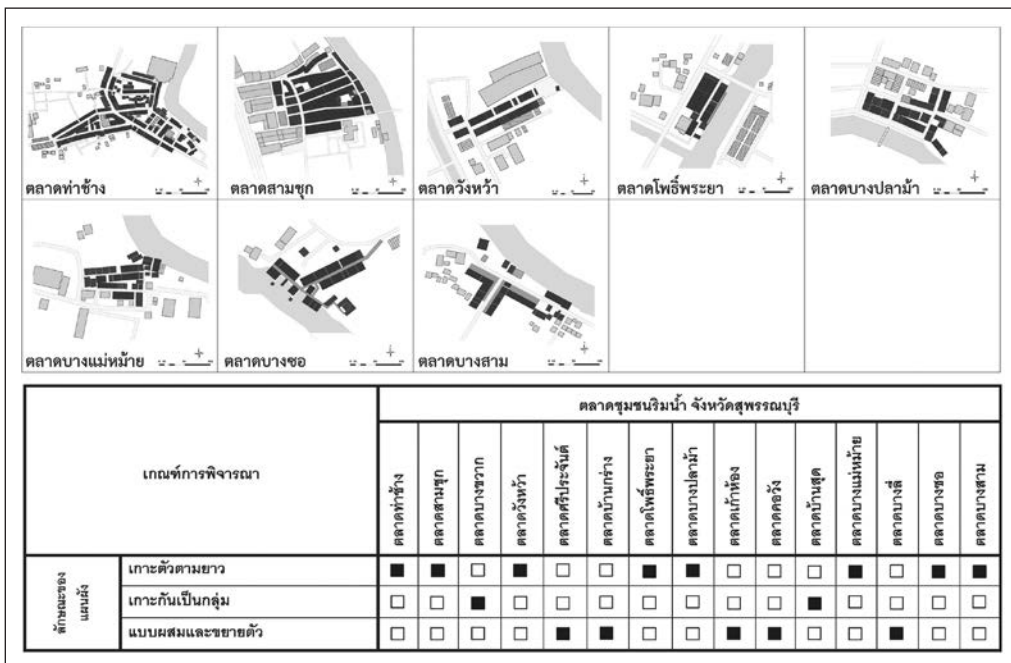

รูปที่ 7 รูปแบบการวางตัวของกลุ่มอาคารตลาดชุมชนริมแม่น้ำบริเวณริมแม่น้ำท่าจีนในจังหวัดนครปฐม
ที่มา: ผู้วิจัย (2560)

ส่วนรูปแบบการวางตัวของกลุ่มอาคารตลาดชุมชนริมน้ำในจังหวัดนครปฐม (รูปที่ 7) จำนวน 9 ตลาด ปรากฏรูปแบบการวางตัวของกลุ่มอาคารตั้งฉากกับแม่น้ำมากที่สุดเช่นเดียวกับตลาดชุมชนริมน้ำในจังหวัดสุพรรณบุรี มีจำนวน 6 ตลาด ได้แก่ ตลาดบางหลวง ร.ศ. 122 ตลาดบางเลน ตลาดห้วยพลู ตลาดจี่วราย ตลาดท่านา และตลาดดอนหวาย รองลงมาคือรูปแบบการวางตัวของกลุ่มอาคารขนานกับแม่น้ำ มีจำนวน 3 ตลาด ซึ่งตลาดชุมชนริมน้ำบริเวณริมแม่น้ำท่าจีนในจังหวัดสุพรรณบุรีและนครปฐม ไม่ปรากฏรูปแบบการวางตัวของกลุ่มอาคารเป็นกลุ่ม จากข้อมูลดังกล่าวนำมาสู่ทสรูปของรูปแบบการวางตัวของกลุ่มอาคารตลาดชุมชนริมน้ำบริเวณริมแม่น้ำท่าจีนส่วนใหญ่ปรากฏรูปแบบการวางตัวของกลุ่มอาคารตั้งฉากกับแม่น้ำ

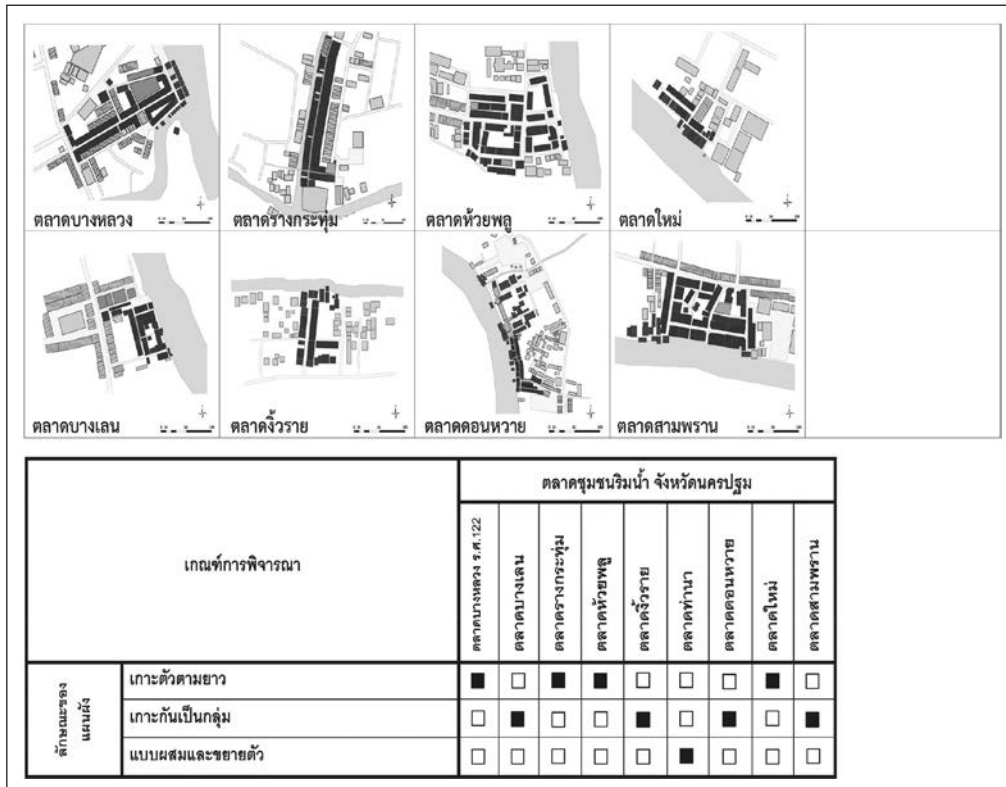
3.3 ลักษณะของแผนผังตลาดชุมชนริมน้ำ

ลักษณะของแผนผังตลาดชุมชนริมน้ำ เป็นการวิเคราะห์แผนผังในภาพรวมของตลาดชุมชนริมน้ำแต่ละแห่ง เนื่องจากตลาดชุมชนริมน้ำมีเรือนร้านค้าที่สร้างติดกันเป็นแถวหลายคูหา โดยการแบ่งพื้นที่สำหรับอยู่อาศัยและค้าขายที่แตกต่างกันตามบริบทของพื้นที่ จากการสำรวจภาคสนามและวิเคราะห์เกี่ยวกับลักษณะของแผนผังตลาดชุมชนริมน้ำบริเวณริมแม่น้ำท่าจีนในจังหวัดสุพรรณบุรีและนครปฐมพบว่า ลักษณะของแผนผังตลาดชุมชนริมน้ำในจังหวัดสุพรรณบุรี ทั้งหมด 15 ตลาด (รูปที่ 8) ปรากฏลักษณะของแผนผังแบบเกาะตัวตามยาวมากที่สุด มีจำนวน 8 ตลาด ได้แก่ ตลาดท่าช้าง ตลาดสามชุก ตลาดดงหว้า ตลาดโพธิ์พระยา ตลาดบางปลาหมอ ตลาดบางแม่หม้าย ตลาดบางซอ และตลาดบางสาม รองลงมา คือ ลักษณะของแผนผังตลาดชุมชนริมน้ำแบบผสมและขยายตัว มีจำนวน 5 ตลาด ได้แก่ ตลาดศรีประจันต์ ตลาดบ้านกว้าง ตลาดเก้าห้อง ตลาดคอวัง และตลาดบางลี่ และลักษณะของแผนผังตลาดชุมชนริมน้ำแบบเกาะกันเป็นกลุ่ม มีจำนวน 2 ตลาด ได้แก่ ตลาดบางขวาง และตลาดบ้านสุต ตามลำดับ

รูปที่ 8 ลักษณะของแผนผังตลาดชุมชนริมน้ำบริเวณริมแม่น้ำท่าจีนในจังหวัดสุพรรณบุรี
ที่มา: ผู้วิจัย (2560)

ส่วนลักษณะของแผนผังตลาดชุมชนริมน้ำในจังหวัดนครปฐม ทั้งหมด 9 ตลาด (รูปที่ 9) ปรากฏลักษณะของแผนผังตลาดชุมชนริมน้ำแบบเกาะตัวตามยาวและแบบเกาะกันเป็นกลุ่มมากที่สุด ซึ่งลักษณะของแผนผังตลาดชุมชนริมน้ำแบบเกาะตัวตามยาว มีจำนวน 4 ตลาด ได้แก่ ตลาดบางหลวง ร.ศ.122 ตลาดรางกระทุ่ม ตลาดห้วยพลู และตลาดใหม่ ลักษณะของแผนผังตลาดชุมชนริมน้ำแบบเกาะกันเป็นกลุ่ม มีจำนวน 4 ตลาด คิดเป็นร้อยละ 44.44 ของตลาดชุมชนริมน้ำในจังหวัดนครปฐม ได้แก่ ตลาดบางเลน ตลาดจรัญราย ตลาดดอนหวาย และตลาดสามพราน รองลงมา คือ ลักษณะของแผนผังตลาดชุมชนริมน้ำแบบผสมและขยายตัว มีเพียง 1 ตลาด ได้แก่ ตลาดท่านา

รูปที่ 9 ลักษณะของแผนผังตลาดชุมชนริมน้ำบริเวณริมน้ำท่าจีนในจังหวัดนครปฐม
ที่มา: ผู้วิจัย (2560)

3.4 ลักษณะทางสถาปัตยกรรมของอาคารตลาดชุมชนริมน้ำ

จากการวิเคราะห์ลักษณะทางสถาปัตยกรรมของอาคารตลาดชุมชนริมน้ำบริเวณริมน้ำท่าจีนในจังหวัดสุพรรณบุรีและนครปฐม พบว่าลักษณะทางสถาปัตยกรรมของอาคารถูกจัดให้อยู่ในลักษณะขององค์ประกอบทางกายภาพของการตั้งถิ่นฐานตลาดชุมชนริมน้ำ ตามแนวความคิดเกี่ยวกับตลาดชุมชนริมน้ำในบทที่ 2 ที่อธิบายถึงองค์ประกอบของตลาดชุมชนริมน้ำ ทั้งรูปแบบของอาคาร ความหนาแน่น ความสูงของอาคาร ลักษณะทางสถาปัตยกรรม ระยะเวลาของการตั้งถิ่นฐานสามารถอ้างอิงถึงยุคสมัยที่ก่อกำเนิด และลักษณะของย่านแหล่งชุมชนนั้น ถึงแม้ว่าลักษณะทางสถาปัตยกรรมดังกล่าวจะมีการปรับเปลี่ยน ซ่อมแซม หรือมีลักษณะสถาปัตยกรรมที่ต่างยุคสมัยอยู่ร่วมกัน แต่ยังคงสะท้อนให้เห็นถึงลักษณะอันโดดเด่นทางศิลปะสถาปัตยกรรมได้ ซึ่งในการศึกษาลักษณะทางสถาปัตยกรรมของอาคารตลาดชุมชนริมน้ำบริเวณริมน้ำท่าจีนในจังหวัดสุพรรณบุรีและนครปฐม สามารถจำแนกประเภทของอาคารออกได้เป็น 4 ประเภท คือ 1) อาคารเรือนแถวไม้ เป็นลักษณะทางสถาปัตยกรรมของอาคารที่มีลักษณะการใช้เรือนแถวไม้ 1-2 ชั้น เรียงรายต่อเนื่องกัน มีรายละเอียดของ

การตกแต่งแต่ละแห่งที่แตกต่างกัน 2) อาคารโถงแบบเปิดโล่ง ลักษณะทางสถาปัตยกรรมของอาคารภายนอกเป็นรูปแบบ เรือนค้ำขาย โครงสร้างอาคารโถงแบบเปิดโล่งมีทั้งขนาดใหญ่และเล็ก ใช้การยกระดับความสูงของอาคารให้โปร่ง 3) อาคาร เรือนเดี่ยว มีลักษณะทางสถาปัตยกรรมของอาคารที่มีลักษณะพิเศษในเชิงของแผนผังและรูปแบบลักษณะที่มีความคล้ายคลึง กับอาคารเรือนแถวไม้ แต่มีความแตกต่างของผังที่เป็นรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัส และ 4) อาคารคอนกรีต มีลักษณะทางสถาปัตยกรรม ของอาคารที่สร้างด้วยคอนกรีตเสริมเหล็ก แผนผังและรูปแบบลักษณะของอาคารคล้ายคลึงกับอาคารเรือนแถวไม้ แต่โครงสร้าง วัสดุ และรายละเอียดของด้านหน้าอาคารมีความแตกต่างกัน จากหลักเกณฑ์การพิจารณาลักษณะสถาปัตยกรรมของตลาด ชุมชนริมน้ำดังกล่าว นำไปสู่การวิเคราะห์ลักษณะสถาปัตยกรรมของตลาดชุมชนริมน้ำบริเวณริมแม่น้ำท่าจีนในจังหวัดสุพรรณบุรี และนครปฐม

จากสำรวจภาคสนามและวิเคราะห์ลักษณะทางสถาปัตยกรรมของตลาดชุมชนริมน้ำบริเวณริมแม่น้ำท่าจีน ในจังหวัดสุพรรณบุรี (รูปที่ 10) ทั้งหมด 15 ตลาด ปรากฏลักษณะทางสถาปัตยกรรมของอาคารเรือนแถวไม้มากที่สุด จำนวน 12 ตลาด ได้แก่ ตลาดสามชุก ตลาดบางขวาง ตลาดวังหว้า ตลาดศรีประจันต์ ตลาดบ้านกว้าง ตลาดโพธิ์พระยา ตลาดเก้าห้อง ตลาดคอวัง ตลาดบ้านสุด ตลาดบางแม่หม้าย ตลาดบางซอ และตลาดบางสาม นอกจากนี้กลุ่มอาคารเรือนแถวไม้ของตลาด ชุมชนริมน้ำบางแห่งมีแตกต่างจากตลาดชุมชนริมน้ำที่พบเห็นโดยทั่วไป อันสะท้อนลักษณะโดดเด่นพิเศษของลักษณะทาง สถาปัตยกรรมของอาคารตลาดชุมชนริมน้ำ คือ การยกระดับของพื้นอาคารเป็นใต้ถุน ได้แก่ ตลาดบ้านสุด ตลาดบางแม่หม้าย ตลาดบางซอ และตลาดบางสาม รองลงมา คือ ลักษณะทางสถาปัตยกรรมของอาคารคอนกรีต จำนวน 2 ตลาด ได้แก่ ตลาดท่าช้างและตลาดบางลี่ และลักษณะทางสถาปัตยกรรมของอาคารเรือนเดี่ยว จำนวน 1 ตลาด ตามลำดับ

เกณฑ์การพิจารณา		ตลาดชุมชนริมน้ำ จังหวัดสุพรรณบุรี														
		ตลาดท่าช้าง	ตลาดสามชุก	ตลาดบางขวาง	ตลาดวังหว้า	ตลาดศรีประจันต์	ตลาดบ้านกว้าง	ตลาดโพธิ์พระยา	ตลาดบางปาดน้ำ	ตลาดเก้าห้อง	ตลาดคอวัง	ตลาดบ้านสุด	ตลาดบางแม่หม้าย	ตลาดบางลี่	ตลาดบางซอ	ตลาดบางสาม
ลักษณะทางสถาปัตยกรรมของอาคาร	อาคารเรือนแถวไม้	☐	☒	☒	☒	☒	☒	☒	☐	☒	☒	☒	☒	☐	☒	☒
	อาคารโถงแบบเปิดโล่ง	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
	อาคารเรือนเดี่ยว	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☒	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
	อาคารคอนกรีต	☒	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☒	☐	☐

รูปที่ 10 ลักษณะทางสถาปัตยกรรมของอาคารตลาดชุมชนริมน้ำบริเวณริมแม่น้ำท่าจีนในจังหวัดสุพรรณบุรี
ที่มา: ผู้วิจัย (2560)

ลักษณะสถาปัตยกรรมของตลาดชุมชนริมน้ำบริเวณริมแม่น้ำท่าจีนในจังหวัดนครปฐม ทั้งหมด 9 ตลาด (รูปที่ 11) ปรากฏลักษณะทางสถาปัตยกรรมของอาคารเรือนแถวไม้มากที่สุด เช่นเดียวกับลักษณะสถาปัตยกรรมของตลาดชุมชนริมน้ำบริเวณริมแม่น้ำท่าจีนในจังหวัดสุพรรณบุรี จำนวน 8 ตลาด ได้แก่ ตลาดบางหลวง ร.ศ. 122 ตลาดบางเลน ตลาดรางกระทุ่ม ตลาดจี่วราย ตลาดท่านา ตลาดดอนหวาย ตลาดใหม่ และตลาดสามพราน และลักษณะทางสถาปัตยกรรมของอาคารคอนกรีต จำนวน 1 ตลาด คือ ตลาดห้วยพลู

										
		ตลาดบางหลวง	ตลาดบางเลน	ตลาดรางกระทุ่ม	ตลาดจี่วราย					
										
		ตลาดท่านา	ตลาดดอนหวาย	ตลาดใหม่	ตลาดสามพราน					
เกณฑ์การพิจารณา		ตลาดชุมชนริมน้ำ จังหวัดนครปฐม								
		ตลาดบางหลวง ร.ศ. 122	ตลาดบางเลน	ตลาดรางกระทุ่ม	ตลาดห้วยพลู	ตลาดจี่วราย	ตลาดท่านา	ตลาดดอนหวาย	ตลาดใหม่	ตลาดสามพราน
ลักษณะทางสถาปัตยกรรมของอาคาร	อาคารเรือนแถวไม้	■	■	■	□	■	■	■	■	■
	อาคารโถงแบบเปิดโล่ง	□	□	□	□	□	□	□	□	□
	อาคารเรือนเดี่ยว	□	□	□	□	□	□	□	□	□
	อาคารคอนกรีต	□	□	□	■	□	□	□	□	□

รูปที่ 11 ลักษณะทางสถาปัตยกรรมของอาคารตลาดชุมชนริมน้ำบริเวณริมแม่น้ำท่าจีนในจังหวัดนครปฐม ที่มา: ผู้วิจัย (2560)

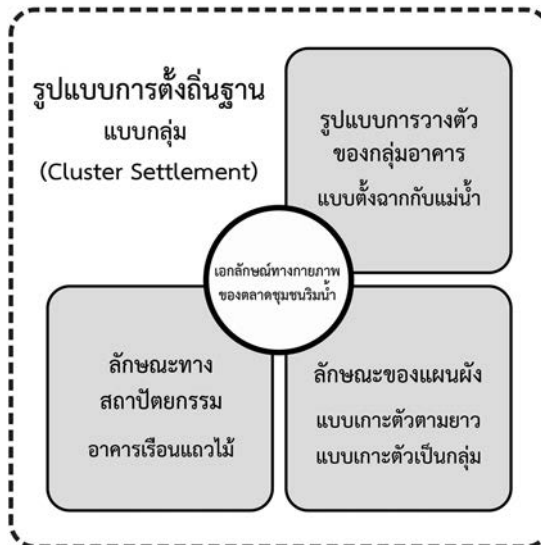
4. การอภิปรายผล สรุป และข้อเสนอแนะ

จากการวิเคราะห์ลักษณะทางกายภาพของตลาดชุมชนริมน้ำบริเวณริมแม่น้ำท่าจีนในจังหวัดสุพรรณบุรีและนครปฐม ที่ค้นพบตัวแปรสำคัญ 4 ตัวแปร ที่สะท้อนถึงเอกลักษณ์ทางกายภาพของตลาดชุมชนริมน้ำกรณีศึกษาบริเวณริมแม่น้ำท่าจีนในจังหวัดสุพรรณบุรีและนครปฐม (รูปที่ 12) มี "รูปแบบการตั้งถิ่นฐานแบบกลุ่ม (Cluster Settlement)" อันเป็นรูปแบบการตั้งถิ่นฐานแบบดั้งเดิมในประเทศไทย เนื่องจากการตั้งถิ่นฐานรูปแบบนี้จะมีลักษณะของการเกาะกลุ่มเป็นกลุ่มๆ บริเวณพื้นที่เกษตรกรรม แหล่งน้ำ แหล่งแร่ แหล่งเพาะปลูกที่อุดมสมบูรณ์ หรือเส้นทางคมนาคมที่มีลักษณะของตาราง (Grid) ที่วางตัวเชื่อมต่อกัน และมีการเกาะตัวของอาคารตลอดสองฝั่งจนกลายเป็นกลุ่มขึ้น อันเกิดจากความสะดวกตามธรรมชาติ (พิสมัย ประจงการ, 2559) โดยศูนย์กลางการตั้งถิ่นฐานรูปแบบนี้มักมีศาสนสถาน ตลาด แหล่งน้ำ โรงเรียน บ้าน (แห่งน้อย มงคลธนากร, 2559) ผู้นำ และจุดเชื่อมโยงการคมนาคมเป็นศูนย์กลาง โดยถือเป็นรูปแบบของพื้นที่ที่มนุษย์จัดสรรขึ้นเพื่อให้ตอบสนองต่อความต้องการและความอยู่รอด (สมศักดิ์ อยู่มาก, 2559) มีการพัฒนาเพื่อยกระดับความเป็นอยู่ให้ดีขึ้นเป็นลำดับ ที่สะท้อนการรวมตัวของมนุษย์กับปัจจัยของสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติและสิ่งที่มนุษย์ได้สร้างขึ้น (Doxiadis, 1974) ซึ่งถ่ายทอดออกมาใน "รูปแบบการวางตัวของกลุ่มอาคารตลาดชุมชนริมน้ำแบบตั้งฉากกับแม่น้ำ" และเมื่อพิจารณาในภาพรวมของลักษณะของแผนผังตลาดชุมชนริมน้ำกรณีศึกษาบริเวณริมแม่น้ำท่าจีนในจังหวัดสุพรรณบุรีและนครปฐม เป็น "ลักษณะ

ของแผนผังแบบเกาะตัวตามยาว” โดยมีเส้นทางการสัญจรเป็นตัวกำหนดลักษณะของการวางตัวของเรือนค้ำขายที่เรียงตัวกันต่อเนื่องยาวตามแนวถนน และแม่น้ำท่าจีน และ “ลักษณะของแผนผังแบบเกาะตัวเป็นกลุ่ม” โดยอาคารเรือนแถวไม้จะเรียงตัวเกาะกลุ่มหลายแนวมีตรอกและซอยเป็นทางสัญจรเชื่อมกลุ่มเรือนแถวร้านค้า ซึ่งส่วนใหญ่จะวางตัวอยู่โดยรอบตลาด จากรูปแบบดังกล่าวสะท้อนได้ว่า มนุษย์ถือเป็นองค์ประกอบหลักของระบบที่เข้าไปอาศัยธรรมชาติ ดัดแปลงธรรมชาติ สร้างที่อยู่อาศัยที่เพาะปลูก ถนน และจัดตั้งองค์กรทางสังคมให้เกิดขึ้น (ไพฑูริย์ มีกุล, 2531)

นอกจากนี้ยังมีตัวแปรสำคัญอีกหนึ่งตัวแปรที่สะท้อนถึงเอกลักษณ์ทางกายภาพ หรือความเป็นหนึ่งเดียว (Unique) ของตลาดชุมชนริมน้ำบริเวณริมแม่น้ำท่าจีนในจังหวัดสุพรรณบุรีและนครปฐม คือ “ลักษณะทางสถาปัตยกรรมของอาคารเรือนแถวไม้” ที่ถือว่าเป็นองค์ประกอบหนึ่งที่ใช้ยืนยันคุณค่าทางประวัติศาสตร์ สังคม วัฒนธรรม และความเก่าแก่ของตลาดชุมชนริมน้ำ และเป็นมรดกทางกายภาพที่มีความหมายทางจิตใจต่อผู้ที่อยู่อาศัยในชุมชน แสดงออกถึงวิถีชีวิตและคติความเชื่อของคนในท้องถิ่น ภูมิปัญญาในเชิงช่างของบรรพบุรุษ รวมถึงเทคโนโลยีการก่อสร้างและทรัพยากรในแต่ละยุคสมัย (ประสงค์ เอี่ยมอนันต์, 2550) ประกอบกับมีลักษณะที่แตกต่างจากงานสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นอื่นทั่วไป เนื่องจากรูปแบบสถาปัตยกรรมของอาคารตลาดชุมชนริมน้ำบริเวณริมแม่น้ำท่าจีนในจังหวัดสุพรรณบุรีและนครปฐมเป็นงานสถาปัตยกรรมที่มีความผูกพันแนบแน่นกับถิ่นที่อยู่ในประเด็นของการสร้างโดยผู้คนในท้องถิ่น เพื่อการใช้สอยของผู้คนในท้องถิ่น การตั้งอยู่ในท้องถิ่น และการใช้วัสดุและวิธีการก่อสร้างท้องถิ่น (วีระ อันพันทัง, 2554) ซึ่งลักษณะทางสถาปัตยกรรมของอาคารเรือนแถวไม้ในตลาดชุมชนริมน้ำบริเวณริมแม่น้ำท่าจีน จังหวัดสุพรรณบุรีและนครปฐมถือว่าเป็นลักษณะพิเศษหายาก (Scarcity Role) อันเกิดจากการรวมตัวของกลุ่มอาคารที่มีรูปแบบทางสถาปัตยกรรมเฉพาะและคล้ายคลึงกัน ถึงแม้ว่าจะไม่ใช่รูปแบบทางสถาปัตยกรรมของอาคารที่มีความสวยงามที่สุด แต่มีลักษณะโดยรวมที่มีความเฉพาะ ความเป็นพื้นถิ่นสูง ตามหลักเกณฑ์การพิจารณาอาคารสถาปัตยกรรมเพื่อการอนุรักษ์ (Catanesi and Snyder, 1988)

ดังนั้น เอกลักษณ์ทางกายภาพของตลาดชุมชนริมน้ำบริเวณริมแม่น้ำท่าจีนในจังหวัดสุพรรณบุรีและนครปฐม เกิดขึ้นจากความคิดสร้างสรรค์โดยสมาชิกในชุมชนผ่านวิวัฒนาการ และการสืบทอดกันจนกลายเป็นลักษณะพิเศษของชุมชน และถือเป็นส่วนหนึ่งทางประวัติศาสตร์ของชุมชนจนซึ่งเป็นที่รับรู้ของคนทั่วไป ดังที่ยังปรากฏให้เห็นและสามารถเข้าไปเรียนรู้ทำความเข้าใจถึงเรื่องราวในอดีตที่ผ่านมาของคนในแต่ละยุคสมัยที่มีความเหมือนหรือแตกต่างกันออกไปตามบริบทของพื้นที่นั้น ๆ

รูปที่ 12 แบบจำลองเอกลักษณ์ทางกายภาพของตลาดชุมชนริมน้ำบริเวณริมแม่น้ำท่าจีนในจังหวัดสุพรรณบุรีและนครปฐม ที่มา: ผู้วิจัย (2560)

ทั้งนี้จากการศึกษาลักษณะทางกายภาพของตลาดชุมชนริมแม่น้ำบริเวณริมแม่น้ำท่าจีนในจังหวัดสุพรรณบุรีและนครปฐม ท่ามกลางกระแสของการเปลี่ยนแปลงทางสังคมเมืองที่ส่งผลให้ตลาดชุมชนริมแม่น้ำท่าจีนเกิดการเปลี่ยนแปลง ลักษณะทางสถาปัตยกรรมของอาคารและรูปแบบการวางตัวของกลุ่มอาคาร ดังนั้น การเลือกศึกษาเอกลักษณ์ทางกายภาพของตลาดชุมชนริมแม่น้ำบริเวณริมแม่น้ำท่าจีนในจังหวัดสุพรรณบุรีและนครปฐม จึงนำมาสู่องค์ความรู้ทางด้านเอกลักษณ์ทางกายภาพของตลาดชุมชนริมแม่น้ำ ซึ่งถือเป็นหนึ่งในเอกลักษณ์ที่สำคัญในแถบพื้นที่ภาคกลางของประเทศไทย นอกจากนี้ผลของการศึกษายังสามารถพัฒนาต่อยอดองค์ความรู้ไปสู่งานวิจัยชิ้นใหม่ เพื่อสร้างความเข้าใจถึงปรากฏการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้น อันเกิดจากความสัมพันธ์ของวิถีชีวิต ภูมิปัญญาท้องถิ่น และเอกลักษณ์ทางกายภาพของตลาดชุมชนริมแม่น้ำท่าจีน ยังประโยชน์ต่อการนำองค์ความรู้ที่คาดว่าจะได้รับไปสู่การวางแผนการอนุรักษ์และการฟื้นฟูตลาดชุมชนริมแม่น้ำในแถบภาคกลางของประเทศไทยให้สามารถคงอยู่ท่ามกลางกระแสของการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นทั้งปัจจุบันและอนาคตต่อไปอย่างยั่งยืน

5. กิตติกรรมประกาศ

ผู้วิจัยขอขอบคุณทุนสนับสนุนการวิจัยจากกองทุนวิจัยจากกองทุนวิจัยมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ภายใต้ “ทุนวิจัยทั่วไป” ตามสัญญา เลขที่ ทป ๒/๒๐/๒๕๕๙

เอกสารอ้างอิง

- กฤตพร หัวใจเจริญ. (2558). การเปลี่ยนแปลงเพื่อการคงอยู่ของตลาดชุมชนริมแม่น้ำบริเวณริมแม่น้ำท่าจีน กรณีศึกษา จังหวัดสุพรรณบุรี นครปฐม และสมุทรสาคร. วารสารวิชาการคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ สจล. 17(21), 28-42.
- ฉัตรชัย พงศ์ประยูร. (2536). การตั้งถิ่นฐานมนุษย์ทฤษฎีและแนวปฏิบัติ. ภาควิชาภูมิศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- แห่งน้อย มงคลธนาวงศ์. (12 ธันวาคม 2559). สัมภาษณ์โดย กฤตพร หัวใจเจริญ. สภาพทั่วไปของตลาดบ้านกว้าง. ตลาดบ้านกว้าง จังหวัดสุพรรณบุรี.
- ประทีป มาลากุล. (2530). พัฒนาการบ้านของคนไทยในภาคกลาง. กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ประสงค์ เอี่ยมอนันต์. (2550). การพัฒนาเมือง/ชุมชนเมืองในแนวอนุรักษ์. เอกสารประกอบการสัมมนาโครงการจัดทำมาตรฐานคุณภาพสิ่งแวดล้อมธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม: เมืองเก่าภายใต้โครงการบริหารจัดการและฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมธรรมชาติและศิลปกรรม.
- เสาวภา พรสิริพงษ์ และคณะ. (2548). วิถีชุมชนลุ่มน้ำนครชัยศรี. รายงานการวิจัย. พิมพ์ครั้งที่ 1. นครปฐม: สถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเพื่อพัฒนาชนบท มหาวิทยาลัยมหิดล.
- พิสมัย ประจงการ. (12 ธันวาคม 2559). สัมภาษณ์ โดย กฤตพร หัวใจเจริญ. สภาพทั่วไปของตลาดบ้านกว้าง. ตลาดบ้านกว้าง จังหวัดสุพรรณบุรี.
- ไพฑูริย์ มีกุล. (2531). บทความทางวิชาการอีสานศึกษา. คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ มหาสารคาม.
- สมศักดิ์ อยู่มาก. (12 ธันวาคม 2559). สัมภาษณ์โดย กฤตพร หัวใจเจริญ. สภาพทั่วไปของตลาดบางหลวง ร.ศ. 122. ตลาดบางหลวง ร.ศ. 122 จังหวัดนครปฐม.
- วีระ อันพันทั้ง. (2554). การอนุรักษ์เรือนพักอาศัยพื้นถิ่นไทย. การอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมที่อยู่อาศัยและย่านชุมชน. 17(66), 7-12.
- อรศิริ ปาณินท์. (2544). เรือนพื้นถิ่นในชุมชนเมือง. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว).
- อานนท์ ประสิทธิ์วิริยะ. (12 ธันวาคม 2559). สัมภาษณ์โดย กฤตพร หัวใจเจริญ. ลักษณะทางสถาปัตยกรรมของอาคารตลาดโพธิ์พระยา. ตลาดโพธิ์พระยา จังหวัดสุพรรณบุรี.
- Catanese, A. and Snyder, J. (1988). **Urban Planning**. 2nd Sub ed. New York: Mcgraw-Hill College.
- Doxiadis, C. A. (1974). **Anthropolic: City for human development**. Ney York: Norton.